

УДК 340.111.5:342.565.2(477)

Олександр Сергійович БАКУМОВ,*кандидат юридичних наук, доцент,**проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4003-1974>*

ДО ДИСКУСІЇ ЩОДО НАДАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОМУ СУДУ УКРАЇНИ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У ЗАГАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Юридична відповідальність держави має як негативну, так і позитивну складові. Якщо у першому випадку йдеться про застосування до держави негативних юридичних наслідків на користь управненої особи, права якої, у разі їх порушення, підлягають ефективному поновленню, то у другому випадку йдеться про встановлення позитивної діяльності держави щодо реалізації прав і свобод людини і громадянина. Належна реалізація юридичної відповідальності держави перед людиною має спиратися на офіційне тлумачення конституції та законів України єдиним органом конституційної юрисдикції, що має пов'язувати відповідальність держави з правомірними діями органів державної влади та їх посадових осіб, спрямованими на забезпечення реалізації конституційних прав людини і громадянина.

На відміну від органів судової влади, Конституційний Суд України (далі – КСУ) не володіє юрисдикційними можливостями щодо притягнення винних осіб, і держави в тому числі, до юридичної відповідальності. У цьому зв'язку малореалістичними та непереконливими видаються пропозиції окремих учених законодавчо надати КСУ право приймати рішення про притягнення до конституційної та інших видів юридичної відповідальності органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також громадян України (іноземців, осіб без громадянства) за невиконання його рішень [1, с. 43].

По-перше, повноваження КСУ вичерпно визначаються саме на рівні Конституції і на рівні закону не можуть бути доповнені або змінені.

По-друге, КСУ в силу своєї правової природи позбавлений юрисдикційних можливостей, про що вже йшлося вище. Наділення його такими повноваженнями потребувало б докорінної зміни правової природи КСУ, а також істотної зміни формату законодавчого регулювання юридичної відповідальності, зокрема визначення особливих підстав, процедур, порядку притягнення суб'єктів конституційно-правових відносин до конституційної відповідальності з участю КСУ. На сьогодні вважаємо такі зміни недоцільними або принаймні недостатньо продуманими, тим більше з огляду на недостатню доктринальну опрацьованість відповідної проблематики.

Натомість, інтерпретуючи конституційні норми, КСУ і нині володіє значним «запасом» конституційних повноважень щодо розв'язання компетенційних конфліктів між вищими органами державної влади, скеровуючи їх діяльність у конституційно визначене річище, підпорядковане реалізації основного призначення державної влади в Україні – сприяти утвердженню й реалізації прав і свобод людини і громадянина. Адже КСУ ґрунтується на загальноправовому принципі взаємної відповідальності держави та особистості, у контексті якого визнає неконституційними положення окремих законів або інших нормативних актів, корегує правозастосовчу практику, виходячи із засад верховенства права, справедливості, сумірності, рівних підстав юридичної відповідальності тощо [2, с. 21]. Як зазначає Р. С. Мартинюк, через зазначені дії Конституційний Суд України гарантує, що законодавча та виконавча влада діятимуть у встановлених законом межах, припиняє намагання вищих органів влади обійти вимоги Конституції України, проігнорувати її принципи. Тим самим орган конституційного судочинства слугує ефективною формою контролю за діяльністю органів державної влади, запобігаючи порушенню ними прав та свобод людини [3, с. 233–236]. Водночас КСУ об'єктивно виступає одночасно і важелем збалансування системи державної влади, і захисником від будь-яких законодавчих спотворень тих фундаментальних норм і принципів, які встановлюються Конституцією [4, с. 51–52].

Ухвалюючи рішення, пов'язані з визнанням окремих нормативно-правових актів неконституційними повністю або в певній частині, КСУ реалізує функцію позитивізації правотворчої і правореалізаційної діяльності держави, прямо зобов'язуючи відповідні органи державної влади приймати і реалізовувати тільки такі нормативно-правові акти, які є конституційними (несуперечливими Основному Закону України) та спрямовуються на

забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина. При цьому КСУ зобов'язує ці органи приводити у відповідність до своїх актів відповідні нормативно-правові акти, зокрема у разі їх визнання повністю або частково неконституційними. Так, згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» у разі необхідності КСУ має право визначити у своєму рішенні порядок і строки його виконання та покласти на відповідні державні органи обов'язок забезпечити це виконання. В абз. 6 п. 4 мотивувальної частини Рішення КСУ від 14.12.2000 № 15-рп/2000 вказано, що «додаткове визначення у рішеннях, висновках Конституційного Суду України порядку їх виконання не скасовує і не підміняє загальної обов'язковості їх виконання. Незалежно від того, наявні чи відсутні в рішеннях, висновках Конституційного Суду України приписи щодо порядку їх виконання, відповідні закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані за цими рішеннями неконституційними, не підлягають застосуванню як такі, що втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність» [5]. У цьому сенсі КСУ, безумовно, сприяє реалізації юридичної відповідальності держави перед людиною.

Виступаючи в ролі гаранта конституційної процедури внесення змін до Конституції України, КСУ унеможлиблює узурпацію державної влади, неналежну її реалізацію, порушення органами державної влади України прав і свобод людини і громадянина.

Список бібліографічних посилань

1. Карелова Д. А. Захист прав і свобод людини Конституційним Судом України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2014. Вип. 25. С. 41–44.
2. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности : монография. М. : Изд-во РАП, 2008. 304 с.
3. Мартинюк Р. С. Реалізація принципу поділу влади в сучасній Україні: політико-правовий аналіз : монографія. Острозька академія, 2007. 352 с.
4. Цвік М. В. Про офіційне тлумачення законів України. *Вісник Академії правових наук України.* 1997. № 4. С. 51–60.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) : від 14.12.2000 № 15-рп/2000. *Офіційний вісник України.* 2000. № 51. Ст. 2226.

Одержано 11.03.2019